

під час навчання у відомчому навчальному закладі зі специфічними умовами навчання. Наступним важливим аспектом є необхідність постійного суворого дотримання дисципліни, в тому числі і в критичних ситуаціях, з якими стикаються поліцейські в професійній повсякденній діяльності.

Не менш важливим для молодого працівника є чітке дотримання субординації у відношенні «керівник - підлеглий», розуміння необхідності виконання вказівок та поставлених завдань. Невиконання наказів або халатне ставлення до службових обов'язків спричиняє сувору відповідальність. Особливості взаємостосунків із керівним складом мають значний вплив на адаптацію до умов служби. В даному аспекті слід розглядати і налагодження міжособистісних взаємовідносин із сформованим колективом. Ще одним аспектом є усвідомлення та дотримання жорстких правил поведінки не тільки під час виконання професійних завдань, але й поведінки у побуті, проведення дозвілля, обмеженого кола знайомств. В багатьох колективах цей бік життя піддається значному контролю та неформальній регламентації.

Важливу роль у професійній адаптації молодого працівника, який вступив на службу до органів Національної поліції України, є організація психологічного супроводу практичної діяльності, з метою подолання стресових ситуацій, які виникають на перших порах професійного становлення. Стресові ситуації пов'язані із напруженим характером правоохоронної діяльності, динамічним розвитком подій та необхідністю швидкого прийняття рішень при підвищеній відповідальності за прийняті рішення, а також психологічній неготовності молодого працівника до непередбачуваного розвитку подій.

Отже, питання адаптації молодих фахівців до умов праці завжди залишається актуальним через індивідуальність способів адаптаційного процесу, які частково пов'язані із соціально-психологічним типом особистості молодих фахівців, постійним розвитком суспільства та самої правоохоронної системи. Перспективи подальших наукових розвідок вбачаємо у підборі та апробації діагностичного інструментарію щодо виявлення особливостей професійної адаптації працівників Національної поліції України до правоохоронної діяльності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Александров Д. О. Психологічна характеристика основних рівнів адаптації працівника органів внутрішніх справ до умов професійної діяльності. Актуальні проблеми соціології, психології, педагогіки: збірник наукових праць Київського національного університету імені Тараса Шевченка. 2013. № 4 (21). С. 114-121.
2. Балл Г. А. Понятие адаптации и его значение для психологии личности. Вопросы психологии. 1989. №1. С. 92-100.
3. Дмитриев И.Д. Профессиональная адаптация: учеб. пособие. Москва: Просвещение, 2000. 79 с.
4. Корель Л.В. Социология адаптаций: вопросы теории, методологии и методики. Новосибирск, 1995. 424 с.
5. Психологический словарь / под. ред. А. В. Петровского, М. Г. Ярошевича. Москва, 1990. 494 с.

*Мартиняк Оксана
Науковий керівник – доц. Андрійчук Іванна*

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ МІЖОСОБИСТІСНОГО СПІЛКУВАННЯ У СТАРШОМУ ПІДЛІТКОВОМУ ВІЦІ

Актуальність розгляду проблеми соціально-психологічних особливостей міжособистісного спілкування у старшому підлітковому віці посилюється тим, що людина постійно стикається з різноманітними перешкодами, які спонукають її до об'єднання з іншими, для того щоб разом їх подолати. А в цьому віці, коли відбувається особистісне та професійне становлення підлітків та коли вони спрямовують свої сили, щоб отримати бажану освіту, а надалі омріяну роботу за фахом, кількість цих непередбачуваних труднощів лише збільшується.

У співжитті людських взаємовідносин одні із головних елементів проявляються саме в спілкуванні та психологічних контактах. Якраз через спілкування відбуваються процеси пізнання світу, власної духовності, виявляється любов та довіра один до одного, встановлюються та розвиваються різного роду стосунки, відбувається підтримка

психологічного зв'язку з оточуючими. Також в ході спілкування ми можемо більше пізнати самого себе та дізнатись про ставлення інших до нас. Тобто ми навчаємось сприймати інших людей як кожному окрему особистість і даємо можливість їм розуміти нас.

Спілкування – це засіб, опанувавши який, людина постає не просто біологічною істотою, а соціально адаптованою особистістю. Адже через нього відбувається засвоєння соціального досвіду та морально-етичних норм поведінки. Міжособистісне та міжгрупове спілкування є тим способом, через які, соціальні та соціально-психологічні якості передаються від людини до людини, тим самим відрізняючи людей від тварин [6].

Якщо потребу у спілкуванні не задовільнити, то це може призвести до конфлікту між людьми, напруженості, а інколи навіть викликати захворювання. В процесі спілкування важливо розуміти, що кожна людина є найбільшою цінністю суспільства.

Як відомо, значення спілкування у житті людини вивчали вчені як зарубіжної, так і радянської психології. Дану проблему у своїх працях висвітлювали такі науковці як: В.П. Бехтерев, Л.С. Виготський, В.О. Сухомлинський, Б.В. Зейгарник, Є.С. Мазур, Д.Б. Ельконін, С.Л. Рубінштейн, І.С. Кон, В.М. М'ясищев, К.К. Платонов, Г.С. Костюк, А.В. Петровський. Вони займались науковою розробкою проблеми закономірностей розвитку підлітків та ролі спілкування в цьому віці. Проблема міжособистісного спілкування деталізувалась у працях О.О. Ануфрієвої, Г.С. Костюка, Г.С. Сковороди, А.В. Брушлинського, О.В. Киричука та ін.

Для початку варто зазначити, що старший підлітковий вік – це вік в якому відбувається активний розвиток всіх сторін особистості, відбувається утворення нових психічних новоутворень, формуються основи свідомої поведінки та соціальних установок. Старших підлітків інколи характеризують гіпертрофованими потребами, які проявляються в спілкуванні з однолітками та самостійності. Міжособистісне спілкування у підлітковому віці визначається як провідна діяльність та набуває інтимно-особистісного характеру, предметом якого виступає побудова та підтримка особистісних відносин з іншою людиною. Відбувається критична оцінка власних слів, вчинків, своєї поведінки та поведінки інших [3].

Психологи та науковці, які вивчали особливості спілкування у підлітковому віці, стверджують, що найбільшого значення набуває спілкування та взаємодія саме з однолітками. За визначенням А.В. Мудрика, потреба у спілкуванні з однолітками виникає ще у ранньому дитинстві, а з віком вона лише посилюється. Ця потреба не може бути заміненою спілкуванням з батьками. Також він визначав поведінку підлітків як колективно-групову за своєю специфікою, пояснюючи це тим, що спілкування виступає важливим засобом щоб передавати та отримувати інформацію, дізнаватись про ті цікаві речі, про які підлітки не можуть дізнатись від дорослих, наголошуючи на специфічному виді механічних відносин та емоційному контакті.

У своїх роботах Д.І. Фельдштейн продемонстрував наявність трьох форм спілкування старших підлітків: інтимно-особистісне, стихійно-групове та соціально-орієнтоване. Якщо деталізувати форму інтимно-особистісного спілкування, то її можна характеризувати як взаємодію, основою якої є особисті симпатії «я» та «ти». Зміст проявляється в співчутті у проблемах та труднощах один одного. Виникнення даної форми спілкування можливе за умови коли у партнерів наявні спільні цінності, наміри, а також присутні емпатія та взаєморозуміння. Вища форма інтимно-особистісного спілкування проявляється у дружбі та коханні. Форма стихійно-групового спілкування визначається взаємодією, основою якої є випадкові контакти «я» та «вони». Домінування суспільно-групового характеру спілкування можливе у випадку коли немає організованої суспільно-корисної діяльності. Завдяки даному типу спілкування створюються різні підліткові компанії та неформальні групи, які можуть набувати проявів жорстокості, підвищеної тривожності, агресивності, замкненості тощо. Форму соціально-орієнтованого спілкування характеризують як взаємодію, яка зорієнтована на спільне виконання суспільно-вагомих справ «я» та «суспільство». Дана форма спілкування використовується для обслуговування спільних потреб людей та визначається як фактор, який спрямований на розвиток різних форм суспільного життя певної групи, колективу чи організації [5].

Досліджуючи старший підлітковий вік багато вчених звертають свою увагу на взаємозв'язок спілкування та поведінки. Саме в цей період їхнього життя робиться акцент на

визнання іншими, створення авторитету чи охоплення позиції лідера. Тому такої суб'єктивної значущості набуває спілкування та взаємодія. Однак батьки та вчителі здебільшого не зовсім розуміють як розвивається динаміка мотивів спілкування підлітка з ровесниками. Якщо у п'ятому класі домінуючий мотив спілкування проявляється в простому бажанні перебувати у групі однолітків, то вже у шостому чи сьомому з'являється бажання зайняти певне місце в цій групі. Переважно з восьмого класу у підлітків спостерігається прагнення власну особистість подати як цінність перед однолітками та намагання у групі стати більш автономними. В цей час підлітки характеризуються інтенсивним розвитком особистісної та міжособистісної рефлексії, наслідком чого є те, що вони свої різні конфлікти, труднощі чи навіть успіхи пов'язують із спілкуванням з однолітками.

Оскільки спілкування з ровесниками виходить на перший план, то очевидно, що спілкування з батьками, вчителями та іншими дорослими посувається на другий. Звідси і виникають всі суперечки між дорослими та підлітками, тому що найчастіше дорослі не розуміють або ж навіть не хочуть зрозуміти внутрішній світ підлітка, його вчинки, прагнення та переживання. Підлітки прагнуть до рівних прав у спілкуванні та відносинах, що стає причиною більшості конфліктів. Цікавим фактом є те, що переважно в ході конфлікту вся провина перекладається на підлітка. Так стверджують не лише дорослі, а й самі підлітки. Такий феномен самозвинувачення вчені називають терміном «психологічне примирення», яке робить підлітка «слухняним». Якщо підліток не погоджується з цією позицією, то це викликає «психологічний бунт» [1].

Даний віковий період характеризується таким інтенсивним спілкуванням, який вказує на виникнення типової підліткам «реакції групування». Для них важлива наявність референтної групи, в якій цінності та норми будуть співпадати з їхніми власними.

Ще одним важливим чинником у спілкуванні старших підлітків виступає спілкування в Інтернет-просторі, яке характеризується певними особливостями, що мають вплив на види, способи, засоби та форми спілкування. Спілкування в такому просторі має багато аспектів, схожих з реальним спілкуванням, але водночас воно насичене специфічними відмінностями та особливостями. На сьогодні віртуальне спілкування здійснюється за допомогою різних чатів, форумів, месенджерів, електронної пошти та інших засобів телекомунікацій [4].

Вчені довели, що у такій віртуальній реальності старші підлітки намагаються задовільнити свою потребу у спілкуванні та знайти моральну підтримку. Це можна назвати найважливішими потребами підлітків. Тому, якщо ці потреби не задовольняються у реальному житті, підлітки замінюють це Інтернет-мережею. Переваги спілкування в ній визначаються невидимістю, емоційною невимушеністю, використанням сленгу, анонімністю, можливістю втечі від реальності та створенням власного віртуального образу. Але разом з тим є і недоліки, які характеризують складність проявити певні емоції в обмеженому сенсорному переживанні. Та найбільшою проблемою сьогодення є те, що через сильну концентрацію підлітків на віртуальному спілкуванні, у них виникають труднощі під час реального спілкування [2].

Отже, проаналізувавши соціально-психологічні особливості міжособистісного спілкування старших підлітків, можна зазначити, що у цьому віці відбуваються важливі зміни в соціальних зв'язках, з огляду на те, що група ровесників починає домінувати над впливом сім'ї, стаючи основою референтних норм поведінки, надаючи певний статус. Спілкування стає провідним видом діяльності. Йому належить важлива роль у становленні самосвідомості, воно сприяє позитивному образу «Я», є фундаментом при формуванні відповідного світогляду, системи цінностей та моральних якостей особистості. Спілкування з однолітками та спілкування з дорослими має якісно різну роль у формуванні особистості старшого підлітка, але є надзвичайно важливим.

Підлітковий вік є сензитивним періодом для розвитку особистісного спілкування. Протягом цього вікового періоду розширюється коло соціальних зв'язків і відносин, формується комунікативна компетентність. Саме тому перспективою наших подальших розвідок буде діагностика особливостей міжособистісного спілкування у старшому підлітковому віці.

ЛІТЕРАТУРА

1. Дудар О. В. Величко В.М. Проблема міжособистісного спілкування підлітків. Молодий вчений. 2018. № 12 (64). С. 387-390.
2. Немеш О. М. Вплив спілкування в соціальних мережах на розвиток особистості підлітка. Проблеми сучасної психології : наук. збірник. Кам'янець-Подільський, 2014. Вип. 26. С. 442–456.
3. Павелків Р. В. Вікова психологія: навч. посіб. Київ: Кондор, 2011. 468 с
4. Снопченко Д. Безпека в соціальних мережах – етика поведінки в інтернеті. URL: <https://ms.detector.media/profstandarti/post/2369/2013-11-18-bezpeka-v-sotsialnykh-merezhakh-etyka-povedinky-v-interneti/> (дата звернення: 11.04.2021).
5. Спілкування як категорія в психології. URL: <https://osvita.ua/vnz/reports/psychology/29291/> (дата звернення: 11.04.2021).
6. Товстокора Ю. В. Комунікативна поведінка особистості: особливості взаємозв'язків між компонентами. Педагогічний процес: теорія і практика : наук. збірник. Київ: Едельвейс, 2017. С.69-74.

Харкава Марія

Науковий керівник – доц. Андрійчук Іванна

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ГАРМОНІЗАЦІЇ МІЖОСОБИСТІСНИХ СТОСУНКІВ У МОЛОДІЙ СІМ'Ї

Вивчення теми сім'ї та шлюбу має важливе теоретичне й практичне значення, а також є передумовою розуміння багатьох процесів, які відбуваються як в особистісному житті людини, так і в суспільстві. Саме цим обумовлено актуальність зазначеної теми.

Дослідженням питання становлення та розвитку сім'ї займалися такі науковці: А. Адлер, К.Г. Юнг, С.Л. Рубінштейн, У. Томас, Р. Хілл та ін. Структуру та динаміку розвитку сімейних стосунків вивчали: О. І. Бондарчук, Л.Я. Гозман, С.І. Голод, В.М. Дружинін, В.І. Зацепін, С.В. Ковальов, І.С. Кон, В.П. Кравець, Т. М. Титаренко, Л.Б. Шнейдер. Проблеми та конфлікти у сім'ях та методи їх вирішення висвітлені у працях С.В. Дворяка, Е.Г. Ейдемільера, С.В. Ковальова, Г. Навайтиса, Н. Пезешкіана, В. Сатір, В.А. Сисенко, Б.Г. Херсонського, В.В. Юстицькіса. Проблема сімейно-побутової сфери молоді сім'ї досліджена у роботах О.Я. Баєва, Т.С. Яценко, Є.М. Потапчука, М.І. Алексєєвої, М.Є. М'ягер, В.М. Бондаровської та інших [5].

Однак, прицільному вивченню особливостей взаємодії подружжя у шлюбних стосунках приділяється недостатньо уваги науковців, що і зумовлює тему нашого дослідження, в якому ми виокремили такі групи чинників формування міжособистісних стосунків у молодій сім'ї: соціально-демографічні й економічні, поведінка подружжя в основних сферах сімейної життєдіяльності, міжособистісні та індивідуально-особистісні.

Існування України в нових соціально-економічних умовах, зміна цінностей та ідеалів впливає на всі сфери життєдіяльності, особливо гостро на систему сім'ї. Однією з характеристик сучасного інституту сім'ї є значна нестабільність шлюбів. Формування взаємостосунків між партнерами, впливає на систему сімейного виховання, висуваються нові вимоги до організації життєдіяльності сім'ї, що обумовлене демографічними змінами та економічними перетвореннями в державі. Як показав аналіз літератури, стан сім'ї тісно пов'язаний з соціально-економічним станом суспільства. Поглибились проблеми дезорганізації та дезінтеграції сім'ї, зріс відсоток розлучень, який в деяких регіонах досягає 70 – 80 % [2].

Головними потребами людини є потреба кохати і бути коханою, потреба у самореалізації, а також бути і почувати себе захищеною, а основним засобом для задоволення таких потреб є – сім'я. Сім'я – це природне середовище, де людина реалізує власні особистісні потреби в розвитку, підтримці та соціальному успіху. Сімейна організація життя людей, як вагомий компонент структури суспільства, що надає кожному його члену відчуття захищеності та впевненості, отримання соціального схвалення та підтримки є історичним процесом розвитку суспільства. Сімейне життя безпосередньо впливає на особистість людини, яка перебуває в шлюбі або виховується у сім'ї, будучи залежною від соціально-економічного положення країни, політики, та рівня культури [2].

Для підтвердження культура сімейного життя, що передається з покоління в покоління, обумовлює велику кількість шлюбів, що були укладені молодими людьми, які не до кінця